

УДК 796.011.3-056.263-053.5(045)

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АДАПТИВНОМУ ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ В УМОВАХ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Сергій АФАНАСЬЄВ, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, м. Дніпро, Україна; admin_infiz@ukr.net;

Ірина РОДИМЕНКО, комунальний заклад освіти «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний центр» Дніпропетровської обласної ради, м. Дніпро, Україна; bnrsc@online.ua4;

Кирило БУРДАЄВ, Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, м. Дніпро, Україна; kaffism111@gmail.com

В Україні щорічно збільшується кількість дітей з порушеннями розвитку сенсорних систем, значну частину з яких складають діти з порушеннями слуху. У роботах багатьох учених відзначається негативний вплив порушення слуху на опорно-руховий апарат дітей – стан постави та опорно-ресорних властивостей стопи. У статті представлено авторську технологію для втілення її в процес адаптивного фізичного виховання. Розроблена технологія спирається на фундаментальні положення теорії та методики адаптивного фізичного виховання з наступними завданнями: загальними, а саме – освітніми, оздоровчими, мовленнєвими, компенсаторними, виховними; та спеціальними.

Ефективність запропонованої технології оцінювали у молодших школярів 7 років із порушеннями слуху. Встановлено позитивний вплив засобів і методів авторської технології на стан постави і формування опорно-ресорних властивостей стопи дітей з порушеннями слуху. Доведено збільшення часу утримання статичної рівноваги тіла, поліпшення кінематичної структури ходьби, позитивні зміни часових характеристик ходьби. Проведені дослідження свідчать про високу ефективність розробленої технології формування статодинамічної постави дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, що дає всі підстави рекомендувати її для використання в процесі адаптивного фізичного виховання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з порушенням слуху.

Ключові слова: діти з порушеннями слуху, адаптивне фізичне виховання.

Serhiy Afanasiev, Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, Dnipro, Ukraine;

Iryna Rodymenko, Municipal Educational Institution «Multidisciplinary Training and Rehabilitation Center» of Dnipropetrovsk Regional Council, Dnipro, Ukraine;

Kyrylo Burdayev, Prydniprovsk State Academy of Physical Culture and Sports, Dnipro, Ukraine

The use of innovative technologies in adaptive physical education in a special boarding school for children with hearing impairments

Abstract. In Ukraine, the number of children with disorders of sensory systems is increasing annually, a significant part of which are children with hearing impairments. In the works of many scientists, the

© Афанасьєв С., Родименко І., Бурдаєв К., 2021

negative impact of hearing impairment on the musculoskeletal system of children, impaired posture and support-spring properties of the foot are stated. The article presents the author's technology for its implementation in the process of adaptive physical education. The developed technology is based on the fundamental provisions of the theory and methodology of adaptive physical education with the following tasks: general, namely, educational, health-improving, verbal, compensatory, educational; and special ones.

The effectiveness of the offered technology was assessed of 7-year-old primary school children with hearing impairments. The positive influence of the means and methods of the author's technology on the state of posture and the formation of the supporting spring properties of the foot of children with hearing impairments has been established. An increase in the time of maintaining the static balance of the body, an improvement in the kinematic structure of walking, and positive changes in the temporal characteristics of walking were proved. The conducted investigations indicate the high efficiency of the developed technology for the formation of the static and dynamic posture of children of primary school age with hearing impairments, which gives every reason to recommend it for use in the process of adaptive physical education in special educational institutions for children with hearing impairments.

Keywords: children with hearing impairments, adaptive physical education.

Актуальність дослідження. На жаль в Україні щорічно збільшується кількість дітей з порушеннями розвитку сенсорних систем, значну частину з яких складають діти з порушеннями слуху [18, 19, 11, 26].

Підвищена увага педагогічного наукового співтовариства та суспільства до проблеми навчання і виховання дітей з депривацією сенсорних систем в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, засвідчує появу різновекторних наукових досліджень [2, 14, 15, 16, 1].

Значна кількість робіт науковців присвячена упровадженню широкого спектра інноваційних підходів, засобів і технологій в адаптивному фізичному вихованні (АФВ) школярів з порушеннями слуху [7, 26, 2, 4].

У роботах багатьох вчених відзначається негативний вплив порушення слуху на опорно-руховий апарат – порушення постави та опорно-ресорних властивостей стопи і пропонуються технології фізичної реабілітації та адаптивного фізичного виховання з метою усунення цих порушень [5, 6, 8, 18, 25, 28].

Попри плідну роботу науковців у означеній царині, поза їхньою увагою залишилося розроблення технології, спрямованої на формування статодинамічної постави (СП) дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху в процесі адаптивного фізичного виховання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Провідна ідея сучасних підходів до навчання дітей з порушеннями розвитку – орієнтація на ефективне використання збережених функцій, здатних взяти на себе компенсаторно-корекційне навантаження та забезпечити цілеспрямований розвиток психічних процесів, що обумовлюють рівень опанування знань, навичок і відповідну освіченість дитини, її інтеграцію в суспільство [12, 21, 24].

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітнього простору України, як вважають А. Колупаєва, О. Таранченко, є одним

із напрямів гуманізації всієї системи освіти, відповідає пріоритетам державної політики. На зміну «державоцентриській» освітній системі, де головна мета визначалася як формування особистості за певними еталонами й підпорядкування власних інтересів держави з жорсткою регламентацією навчального процесу, має прийти «дитиноцентриська» система освіти, в якій домінує орієнтація на інтереси дитини, на задоволення її потреб [19].

У сучасній Україні, на думку авторитетних фахівців галузі спеціальної освіти, спеціальні школи переважно забезпечені сучасними навчально-методичними матеріалами, розробленими відповідно до вимог сьогодення. Утім, поряд із незаперечними позитивами варто виокремити суттєві недоліки сучасної системи спеціальної освіти, перш за все її уніфікованість [19]. Одним із шляхів упровадження роботи з дітьми з порушеннями розвитку є інноваційні технології.

Значну роль у вихованні дітей з особливими потребами відіграє фізичне виховання, яке вирішує корекційно-компенсаторні завдання.

На даний час відмічається підвищений інтерес педагогічного, наукового співтовариства та суспільства в цілому до проблеми навчання і виховання дітей з депривацією сенсорних систем в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні, що засвідчує поява різновекторних наукових досліджень [2, 4, 24, 29, 30].

Низка наукових джерел присвячені упровадженню широкого спектра інноваційних підходів, засобів і технологій фізичного виховання школярів з порушеннями слуху [2, 9, 10, 11, 13, 16].

У численних дослідженнях учених констатовано, що розвиток опорно-рухового апарату (ОРА) школярів з депривацією сенсорних систем знаходиться під впливом різних чинників і підлягає певним змінам, у тому числі і патологічним [2, 4, 15].

У той же час фахівці зазначають про те, що однією з причин відхилення у фізичному стані, зниження темпів фізичного розвитку та виникнення патологічних процесів є порушення СП, яку на сучасному етапі оцінюють як певну гармонію взаємопов'язаних просторових характеристик тіла [14, 16, 20].

Метою статті є розкриття шляхів підвищення ефективності адаптивного фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах спеціальної школи-інтернату для дітей з порушеннями слуху.

Результати дослідження. Для виявлення існуючих підходів щодо формування СП молодших школярів з порушеннями слуху в процесі АФВ нами були залучені експерти – викладачі фізичного виховання, які одноставно схиляються до того, що її стан значно нижчий порівняно з практично здоровими дітьми та вважають недостатніми заходи, спрямовані на формування СП даного контингенту й переконані у необхідності впровадження додаткових підходів у процес АФВ.

Вивчаючи питання про чинники, які заважають удосконаленню формування СП, встановлено, що насамперед, його лімітує відсутність обґрунтованої технології.

Таким чином, опитування й анкетування експертів та результати констатувального експерименту підтверджують необхідність розробки обґрунтованої технології формування СП молодших школярів з порушеннями слуху (рис. 1).

Рис. 1. Структура технології формування СП дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху в процесі АФВ (роздруківка з екрану комп'ютера)

Мета технології – формування СП дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху в процесі АФВ, для підвищення його здоров'яформуючої спрямованості.

Зміст технології спирається на фундаментальні положення теорії та методики АФВ з наступними завданнями: загальними, а саме – освітніми, оздоровчими, мовленнєвими, компенсаторними, виховними [27]; та спеціальними – забезпечення закономірностей природного розвитку та стимулювання розвитку СП дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, що дозволить підвищити ефективність процесу АФВ; підвищення рівня стану біогеометричного профілю постави (БПП) у сагітальній і фронтальній площинах; підвищення рівня стану статичної рівноваги тіла, забезпечення закономірностей природного розвитку часових характеристик ходьби; зміцнення кістково-м'язового апарату стопи та м'язів, що формують ортоградну позу; отримання знань про правила елементарних прийомів контролю стану СП.

Розроблення технології здійснювалося на основі загальноприйнятих і спеціальних принципів АФВ: принцип безперервного й комплексного впливу на особистість дітей з порушеннями слуху різними формами і засобами АФВ, принцип диференційованого підходу, принцип індивідуального підходу, принцип корекційної спрямованості виховання й навчання, принцип систематичності, послідовності й наступності педагогічних впливів, принципи адекватності, оптимальності й варіативності педагогічних впливів [12, 24].

Узагальнення наукових даних дало змогу сформулювати умови практичної реалізації авторської технології, а саме: організаційні, дидактичні та соціально-адаптаційні.

Авторська технологія включає низку взаємопов'язаних структурних компонентів: організаційний, діагностичний, методичний, контрольно-корекційний та результативний.

Відмінною рисою авторської технології є втілення в процес АФВ Школи «Статодинамічна постава», яка включає комплекси фізичних вправ різної цільової спрямованості з урахуванням типу порушень постави.

Розроблені корекційно-профілактичні комплекси фізичних вправ розподілені за низкою класів-студій (рис. 2).

Рис. 2. Школа «Статодинамічна постава» – авторські студії (роздрукована з екрану комп'ютера)

«Корекційна студія» – спрямована на корекцію порушень постави в залежності від її типу, підвищення рівня БПП, статичної рівноваги тіла, забезпечення природного розвитку часових характеристик фаз ходьби, зміцнення м'язів стопи та м'язів, що формують ортоградну позу.

«Студія профілактики» – спрямована на зміцнення м'язово-зв'язкового апарату стопи та підвищення тону м'язів, які утримують її склепіння.

«Студія динамічної постави» – спрямована на формування правильного положення тіла дітей під час виконання різних фізичних вправ.

«Студія статичної постави» – сприяє розвитку і вдосконаленню вертикальної стійкості тіла.

«Студія рухливих ігор і естафет» – спрямована на підвищення рівня фізичної підготовленості та формування навичок СП.

Усі вищевказані студії були представлені в мультимедійних презентаціях Школи «Статодинамічна постава».

При проведенні дослідження ми враховували рекомендації Навчальної програми для 1–4 класів спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей зі зниженим слухом [22].

У процесі реалізації технології формування ми використовували методи навчання, враховуючи особливості сприйняття дітьми навчального матеріалу, певний запас знань і умінь, наявність попереднього рухового досвіду, адже є деякі відмінності у фізичних можливостях дитини з порушеннями слуху [19, 26, 27].

Спеціальні наукові дослідження свідчать про те, що ефективність формування у дітей молодшого шкільного віку з порушенням слуху уявлень про здоровий спосіб життя багато в чому визначається цілеспрямованістю виховно-освітньої роботи і взаємодією педагогів і батьків.

Згідно з рекомендаціями А. Колупаєвої та ін. [23, 9, 17] на початку підготовчого етапу в комунальному закладі освіти «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» Дніпропетровської обласної ради, були проведені збори педагогічного колективу й інструктаж з вчителями і вихователями школи, де ознайомили їх з організацією і змістом рухової діяльності дітей із порушеннями слуху.

Педагогічний колектив ми ознайомили з авторською технологією та зосередили увагу на ключових її компонентах: ознайомлення з методикою організації й проведення занять; забезпечення вчителів і вихователів розробленими методичними рекомендаціями; надання консультативної допомоги з поточних питань використання авторської технології.

Даний підхід показав свою високу ефективність у науковій роботі С. Савлюк [26, 27].

Критеріями ефективності розробленої технології визначено статистично значущі зміни показників фізичного розвитку, БПП постави, вертикальної стійкості тіла, опорно-ресорних властивостей стопи та динаміки часових характеристик фаз ходьби.

Оцінку ефективності запропонованої технології здійснювали у молодших школярів 7 років із порушеннями слуху.

Технологію формування СП було інтегровано в навчальний процес із фізичного виховання.

На завершальній стадії дослідження проведено порівняльний аналіз відповідно до критеріїв ефективності за допомогою математичної обробки даних.

У дітей основної групи після використання розробленої технології відбулося збільшення загальної оцінки рівня стану БПП вірогідно на 16,7%.

Встановлено позитивний вплив засобів і методів авторської технології на формування опорно-ресорних властивостей стопи дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.

Ефективність запропонованої в дослідженні технології доведено на основі зміни проаналізованих показників, а саме: час утримання статичної рівноваги тіла порівняно із результатами, встановленими на початку експерименту. Дослідження показало, що відсоток дітей основної групи з високим рівнем статичної рівноваги тіла зріс на 12,5%, а відсоток дітей із достатнім рівнем збільшився на 31,2%.

Оцінка кінематичної структури ходьби у дітей 7 років з порушеннями слуху після проведення формувального експерименту засвідчила позитивні зміни часових характеристик ходьби [9, 10].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження свідчать про високу ефективність розробленої технології формування статодинамічної постави дітей молодшого шкільного віку з порушеннями слуху, що дає

всі підстави рекомендувати її для використання в процесі адаптивного фізичного виховання у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей зі зниженим слухом.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальним обґрунтуванням засобів і методів фізичного виховання, спрямованих на корекцію порушень статодинамічної постави учнів середніх класів з порушеннями слуху в процесі адаптивного фізичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альошина А.І. Профілактика й корекція порушень опорно-рухового апарату в дошкільнят, школярів та студентської молоді у процесі фізичного виховання: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 368 с.
2. Афанасьєва О.С. Фізична реабілітація слабкочуючих дітей середнього шкільного віку з порушенням постави: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту 24.00.03. Київ, 2014. 22 с.
3. Афанасьєв С.М. Профілактика первинної інвалідності внаслідок захворювань і травм опорно-рухового апарату засобами фізичної реабілітації: монографія. Дніпро: Журфонд, 2017. 259 с.
4. Афанасьєв С.М., Бурдаєв К.В. До питання корекції порушень статодинамічної постави дітей з вадами слуху. Актуальні проблеми фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії: біохімічні, психофізіологічні та метрологічні аспекти: *матеріали I Всеукраїнської електронної науково-практичної конференції з міжнародною участю* (Київ, 17 травня 2018 р.) / ред. Г.В. Коробейніков, В.О. Кашуба, В.В. Гамалій. К.: НУФВСУ, 2018. С. 172-173.
5. Афанасьєв С., Бурдаєв К. Формування вертикальної стійкості тіла молодших школярів з вадами слуху в процесі фізичного виховання: Formation of the vertical stability of the body of junior schoolchildren with hearing impairments in the process of physical education. *Journal of Education, Health and Sport*. 2017;7(6):1169-1178
6. Афанасьєв С., Бурдаєв К. Характеристика опорно-ресорних властивостей стопи дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання. Теорія і методика фізичного виховання і спорту. 2018;2:46-52.
7. Бурдаєв К. Використання інформаційних технологій у процесі адаптаційного фізичного виховання школярів із деривацією сенсорних систем. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. Луцьк, 2017. Вип. 28. С. 104 - 109
8. Бурдаєв К. Технологія формування статодинамічної постави дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі адаптивного фізичного виховання. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт. Луцьк, 2018.
9. Губарева Н.В. Дифференцированный подход в процессе коррекции и развития координационных способностей у школьников с различной степенью нарушения слуха: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Омск, 2009. 24 с.
10. Диагностика и коррекция двигательной сферы у лиц с нарушениями слуха: учеб. пособие. Запорожье. ЗГУ, 2003. 232 с.
11. Жевага В.В. Корекція порушень координаційних здібностей дітей молодшого шкільного віку з вадами слуху в процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. Київ, 2017. 218 с. (107)

12. *Евсеев С.П.* Адаптивная физическая культура в практике работы с инвалидами и другими маломобильными группами населения: учебное пособие. М.: Советский спорт, 2014. 298 с. (117)
13. *Засенко В., Колупаева А.* Діти з особливими потребами: пріоритетні напрями державної політики України в галузі освіти, соціального захисту й охорони здоров'я. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. №3. С. 20-29. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2014_3_5.
14. *Кашуба В., Зіяд Насраллах, Демчук С.* Характеристика просторової організації тіла дітей молодшого шкільного віку зі слуховою депривацією. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2014. Вип. 14. С. 65–69.
15. *Кашуба В.О., Демчук С.П.* До питання використання інформаційних технологій у процесі адаптивного фізичного виховання. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. 2014. Вип. 19. С. 82–88.
16. *Кашуба В., Ричок Т.* Популяризація сучасних форм рухової активності серед школярів з сенсорними порушеннями, шляхом використання мультимедійних технологій. Вісник Прикарпатського університету. Серія «Фізична культура». 2017. № 25–26. С. 154–160.
17. *Кашуба В.О., Карп І.П., Ричок Т.М.* Використання інформаційних засобів у фізичному вихованні школярів з особливими потребами. Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту: збірник наукових праць [Електронний ресурс]. Харків: ХДАФК, 2017. Вип. 1. С. 42-46.
18. *Козут І. О.* Соціально-гуманістичні засади розвитку адаптивної фізичної культури в Україні (на матеріалі адаптивного спорту): дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. вих. і спорту. К., 2016. 521 с.
19. *Колупаева А.А., Таранченко О.М.* «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія]. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
20. *Ляхова І.М.* Теоретико-методичні основи корекції рухової сфери дітей зі зниженим слухом засобами фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.03. К., 2006. 44 с. (191)
21. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник: за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: «А. С. К.», 2012. 308 с.
22. Програма для підготовчого, 1–4 класів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей зі зниженим слухом. Фізична культура. 2–4 класи / за заг. ред. Шеремет Б.Г. та інші. К.: Видавництво «Неопалима купина», 2014. 68 с.
23. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К.: – ТОВ ВПЦ «Літопис – XX», 2010.
24. *Ростомашвили Л.Н.* Педагогические технологии в адаптивном физическом воспитании детей младшего школьного возраста со сложными нарушениями развития: автореф. дис. на соискание учен. степени доктора пед. наук : 13.00.04. Санкт-Петербург, 2014. 42 с. (231)
25. *Савлюк С.* Морфофункціональний статус дітей молодшого шкільного віку з депривацією слуху. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт. 2016. Вип. 10 (80) 16. С. 108–112. (233)
26. *Савлюк С.П.* Просторова організація тіла дітей молодшого шкільного віку із депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання [Текст]: монографія. Рівне: О. Зень, 2017. 560 с.

27. *Савлюк С.П.* Профілактика та корекція порушень просторової організації тіла дітей 6–10 років з депривацією сенсорних систем у процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. К., 2018. 537 с.

28. *Сторожик А.И.* К вопросу о физическом развитии детей младшего школьного возраста со сниженным слухом. Научовий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт». 2016. Вип. 6 (32). С. 152–158. (241)

29. *Khmel'nitskaya I.* Computer system for monitoring the poor hearing of school children's motor skills. Theory and methods of physical education and sport, 2014. 3. P. 50–53.

30. *Lori A. Volding A.* Comparison of the Motor Development of Deaf Children of Deaf Parents and Hearing Parents. The College at Brockport: State University of New York, 2002. P. 122–127.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Aloshyna, A.I.* (2015). Profilaktyka y korektsiia porushen oporno-rukhovalo aparatu vdoshkilniat, shkoliariv ta studentskoi molodi u protsesif I zychnoho vykhovannia. Lutsk: Vezha-Druk.

2. *Afanasieva, O.S.* (2014). Fizychnareabilitatsiia slabkochuiuch ykh ditei serednoho shkilnoho viku z porushenniam postavy: avtoref. dys. ... kand. naukzfiz. vykh. isportu 24.00.03. Kyiv.

3. *Afanasiev, S.M.* (2017). Profilaktyka pervynnoi invalidnosti vnaslidok zakhvoriuvan i travm oporno-rukhovalo aparatu zasobamy fizychnoi reabilitatsii. Dnipro: Zhurfond.

4. *Afanasiev, S.M., & Burdaiev, K.V.* (2018). Dopytanniakorektsiiporushenstatodynamich noipostavyditeizvadamyslukhu. InH.V. Korobeinikov, V.O. Kashuba, &V.V. Hamalii (Eds.). Aktualni problem fizychnoi kultury, sportu, fizychnoi terapii ta erhoterapii: biokhimichni, psykhofiziolohichni ta metrolohichni aspekty: materialy IV seukrainskoi elektronnoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu (pp. 172-173). K.: NUFVSU.

5. *Afanasiev, S.M., & Burdaiev, K.V.*(2017). Formation of the vertical stability of the body of junior schoolchildren with hearing impairments in the process of physical education. Journal of Education, Health and Sport.,7(6), 1169–1178.

6. *Afanasiev, S., & Burdaiev, K.*(2018). Kharakterystyka oporno-resornykh vlastyvostei stopy ditei molodshoho shkilnoho viku z vadamy slukhu v protsesi fizychnoho vykhovannia. Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu,2, 46–52.

7. *Gubareva, N.V.* (2009). Differencirovannyj podhod v processe korrektsii i razvitija koordinacii sposobnostej u shkol'nikov s razlichnoj stepen'ju narusheniia sluha: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Omsk.

8. Diagnostika i korrektsiia dvigatel'noj sfery u lic s narushenijami sluha: ucheb. posobie. Zaporozh'e. ZGU, 2003. 232 p.

9. *Burdaiev, K.* (2017). Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi adaptatsiinoho fizychnoho vykhovannia shkoliariv iz deryvatsiieiu sensorynykh system. Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Fizychno vykhovannia i sport. Lutsk, 28, 104 – 109.

10. *Burdaiev, K.* (2018). Tekhnolohiia formuvannia statodynamichnoi postavy ditei molodshoho shkilnoho viku z vadamy slukhu v protsesi adaptyvnoho fizychnoho vykhovannia. Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeiskoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Fizychno vykhovannia i sport. Lutsk.

11. *Dzhevaha, V.V.* (2017). Korektsiia porushen koordynatsiinykh zdbnosteï diteï molodshoho shkilnoho viku z vadamy slukhu v protsesi fizychnoho vykhovannia: avtoref. dys. ... kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.02. Kyiv.
12. *Evshev, S.P.* (2014). Adaptivnaja fizicheskaïa kul'tura v praktike raboty s invalidami i drugimi malomobil'nymi gruppami naselenija: uchebnoe posobie. M.: Sovetskij sport.
13. *Zasenko, V. & Kolupaieva, A.* (2014). Dity z osoblyvymy potrebamy: priorytetni napriamy derzhavnoi polityky Ukrainy v haluzi osvity, sotsialnoho zakhystu y okhorony zdorov'ia . Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia, 3, 20–29. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2014_3_5.
14. *Kashuba, V., Ziad Nasrallah, & Demchuk, S.* (2014). Kharakterystyka prostorovoi orhanizatsii tyla diteï molodshoho shkilnoho viku zi slukhovoïu deryvatsiieïu. Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoevropeïskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky, 14, 65–69.
15. *Kashuba, V.O. & Demchuk, S.P.* (2014). Do pytannia vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi adaptivnoho fizychnoho vykhovannia. Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seria: Fizychna kultura, 19, 82–88.
16. *Kashuba, V., & Rychok, T.* (2017). Populiaryzatsiia suchasnykh form rukhovoï aktivnosti sereð shkoliariv z sensornymy porushenniamy, shliakhom vykorystannia multymediinykh tekhnolohii. Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seria «Fizychna kultura», 25–26, 154–160.
17. *Kashuba, V.O., Karp, I.P., & Rychok, T.M.* (2017). Vykorystannia informatsiinykh zasobiv u fizychnomu vykhovanni shkoliariv z osoblyvymy potrebamy. Naukovo-metodychni osnovy vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v haluzi fizychnoi kultury ta sportu: zbirnyk naukovykh prats, 1, 42-46. [Elektronnyi resurs]. Kharkiv: KhDAFK.
18. *Kohut, I. O.* (2016). Sotsialno-humanistychni zasady rozvytku adaptivnoi fizychnoi kultury v Ukraini (na materialy adaptivnoho sportu) : dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora nauk z fiz. vykh. i sportu. Kyiv.
19. *Kolupaieva, A.A., & Taranchenko, O.M.* (2016). Inkluzyvna osvita: vid osnov do praktyky. K.: TOV «АТОПОЛ», Seria «Inkluzyvna osvita».
20. *Liakhova, I.M.* (2006). Teoretyko-metodychni osnovy korektsii rukhovoï sfery diteï zi znyzhenym slukhom zasobamy fizychnoho vykhovannia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora ped. nauk: 13.00.03. Kyiv.
21. *In A.A. Kolupaieva (Ed.)* (2012). Osnovy inkluzyvnoi osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk. K.: «A. S. K.».
22. *In B.H. Sheremet et al. (Ed.)* (2014). Prohrama dlia pidhotovchoho, 1-4 klasiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv dlia diteï zi znyzhenym slukhom. Fizychna kultura. 2 – 4 klasy. K.: Vydavnytstvo «Neopalyma kupyna».
23. *In A.A. Kolupaieva (Ed.)* (2010). Putivnyk dlia batkiv diteï z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. Navchalno-metodychnyi posibnyk. K.: TOV VPTs «Litopys–XX».
24. *Rostomashvili, L.N.* (2014). Pedagogicheskie tehnologii v adaptivnom fizicheskom vospitanii detej mladshogo shkol'nogo vozrasta so slozhnyimi narushenijami razvitija: avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni doktora ped. nauk: 13.00.04. Sankt-Peterburg.
25. *Savliuk, S.* (2016). Morfofunktsionalnyi status diteï molodshoho shkilnoho viku z depryvatsiieïu slukhu. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seria № 15. «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury. Fizychna kultura i sport, 10 (80) 16, 108–112.

26. *Savliuk, S.P. (2017).* Prostorova orhanizatsiia tila ditei molodshoho shkilnoho viku iz deprivatsiieiu sensorynykh system u protsesi fizychnoho vykhovannia. Rivne: O. Zen.
27. *Savliuk, S.P. (2018).* Profilaktyka ta korektsiia porushen prostorovoi orhanizatsii tila ditei 6–10 rokiv z deprivatsiieiu sensorynykh system u protsesi fizychnoho vykhovannia: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia doktora nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.02. Kyiv.
28. *Storozhik, A.I. (2016).* K voprosu o fizicheskom razvitii detej mladshogo shkol'nogo vozrasta so snizhennym sluhom. Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriia № 15. «Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury / Fizychna kultura i sport», 6 (32), 152–158.
29. *Khmel'nitskaya, I. (2014).* Computer system for monitoring the poor hearing of school children's motor skills. Theory and methods of physical education and sport, 3, 50–53.
30. *Lori, A. & Volding, A. (2002).* Comparison of the Motor Development of Deaf Children of Deaf Parents and Hearing Parents. The College at Brockport: State University of New York, pp.122–127.